

دانشگاه پیام نور

مرکز تهران جنوب

پایان نامه

برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد

رشته علوم تربیتی

گروه برنامه ریزی درسی

عنوان پایان نامه:

تحلیل محتوای کتابهای درسی ابتدایی از نظر موضوع مصرف به منظور ارائه الگوی مناسب

مهدی دهقانی مزیک

استاد راهنما:

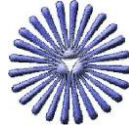
مهران فرج اللهی

استاد مشاور:

نیره شاه محمدی

بهمن ۱۳۹۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه پیام نور

مرکز تهران جنوب

پایان نامه

برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد

رشته علوم تربیتی

گروه برنامه ریزی درسی

عنوان پایان نامه:

تحلیل محتوای کتابهای درسی ابتدایی از نظر موضوع مصرف به منظور ارائه الگوی مناسب

مهدی دهقانی مزیک

استاد راهنما:

مهران فرج اللهی

استاد مشاور:

نیره شاه محمدی

بهمن ۱۳۹۲

بسمه تعالی

صورتجلسه دفاع از پایان نامه دوره کارشناسی ارشد

جلسه دفاع از پایان نامه دوره کارشناسی ارشد

آقای .....

دانشجوی رشته ..... به شماره دانشجویی .....

تحت عنوان "....."

با حضور هیات داوران در روز ..... مورخ ...../...../..... ساعت .....

در محل ساختمان ..... برگزار شد و هیات داوران پس از بررسی ، پایان نامه مذکور را

شایسته نمره به عدد ..... به حروف ..... با درجه .....

تشخیص داد.

ردیف	نام و نام خانوادگی	هیات داوران	مرتبہ دانشگاهی	دانشگاه / موسسه	امضاء
۱		استاد راهنما			
۲		استاد مشاور			
۳		استاد داور			
۴		نماینده تحصیلات تکمیلی			

اینجانب ..... دانشجوی ورودی سال ..... مقطع کارشناسی ارشد رشته
..... گواهی می نمایم چنانچه در پایان نامه خود از فکر ، ایده و نوشته دیگری بهره
گرفته ام با نقل قول مستقیم یا غیر مستقیم منبع و ماخذ آن را نیز در جای مناسب ذکر کرده ام. بدیهی
است مسئولیت تمامی مطالبی که نقل قول دیگران نباشد بر عهده خویش می دانم و جوابگوی آن خواهم
بود.

نام و نام خانوادگی دانشجو

تاریخ و امضاء

اینجانب ..... دانشجوی ورودی سال ..... مقطع کارشناسی ارشد رشته
..... گواهی می نمایم چنانچه بر اساس مطالب پایان نامه خود اقدام به انتشار مقاله ،
کتاب و ... نمایم ضمن مطلع نمودن استاد راهنما ، با نظر ایشان نسبت به نشر مقاله ، کتاب و ... و به
صورت مشترک و با ذکر نام استاد راهنما مبادرت نمایم.

نام و نام خانوادگی دانشجو

تاریخ و امضاء

کلیه حقوق مادی مترتب از نتایج مطالعات ، آزمایشات و نوآوری ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه
متعلق به دانشگاه پیام نور می باشد.

بهمن ۱۳۹۲

چکیده

هدف اصلی این مطالعه تحلیل کمی کتاب های درسی دوره ابتدایی از نظر پرداختن به آموزش اصلاح الگوی مصرف و ارائه مناسب ترین الگوی سازماندهی محتوای برنامه درسی به منظور آموزش مصرف از دیدگاه متخصصان برنامه درسی بوده است. بدین منظور از جامعه آماری مطالعه حاضر که کلیه کتاب های درسی دوره ابتدایی در سال تحصیلی ۹۱-۹۰ به تعداد ۴۵ جلد کتاب می باشد، تعداد ۳۰ جلد به روش نمونه گیری هدفمند انتخاب شده است. همچنین به منظور ارائه الگوی مناسب سازماندهی محتوای برنامه درسی از جامعه ۴۹ نفری متخصصین برنامه ریزی درسی تعداد ۱۵ نفر از متخصصان به عنوان حجم نمونه انتخاب گردیدند. برای تعیین روایی فرم اولیه تحلیل محتوای کتاب های دوره ابتدایی در اختیار پنج نفر از صاحب نظران قرار گرفته است که پس از بررسی و اعمال نظرات آنها فهرست و ارسای تحلیل محتوای نهایی در قالب ۶ مولفه تهیه گردید. میزان پایایی این پژوهش برابر ۸۷ درصد بدست آمده است. روایی پرسشنامه نیز ۰/۸ محاسبه گردیده و پایایی پرسشنامه از روش باز آزمایی تایید گردیده است.

همچنین به منظور تایید و یا رد فرضیه های تحقیق از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف و نرم افزار SPSS استفاده گردیده است که فرض توزیع نرمال انتخاب اولویت های اول تا پنجم تایید شده است.

یافته های پژوهش نشان می دهد که پایه ی ششم دبستان با ۳۵٪ و کتاب های علوم تجربی با ۶۱ فراوانی مطلب بیشترین نقش را در آموزش اصلاح الگوی مصرف دارا هستند. بیشترین مطالب بیان شده در زمینه اصلاح الگوی مصرف در زمینه مصرف انرژی با ۳۲٪ می باشد. کتاب های علوم تجربی و تعلیمات اجتماعی بیشترین و کتاب کار هدیه آسمانی کمترین میزان توجه به اصلاح الگوی مصرف را دارا هستند. همچنین سه الگوی پایه مشترک، الگوی ترکیبی کتاب های درسی دوره ابتدایی و الگوهای پیشنهادی، ترکیب دو الگوی مارپیچ و پایه مشترک از نظر ارزیابان بهترین و موثرترین الگوها به منظور آموزش اصلاح الگوی مصرف می باشند.

کلید واژگان: کتاب درسی، تحلیل محتوا، دوره ابتدایی و الگوی مصرف

تقدیم به

دستان پر سخاوت پدر

و نگاه پر مهر مادر

سپاسگزاری

« خدای را سپاس که گویندگان به عرصه ستایشش نمی‌رسند، و شماره‌گران از عهده شمردن نعمت‌هایش برنیایند، و کوشندگان حقش را ادا نکنند، خدایی که اندیشه‌های بلند او را درک ننمایند، و هوش‌های ژرف به حقیقتش دست نیابند، خدایی که اوصافش در چهارچوب حدود ننگند، و به ظرف و صف درنیاید، و در مدار وقت معدود، و مدت محدود قرار نگیرد »

(فرازهایی از خطبه ۱ نهج‌البلاغه، برگرفته از ترجمه حسین انصاریان)

پس از حمد و ستایش خدای متعال بر خود لازم می‌دارم که از زحمات تمامی اساتید، دوستان و عزیزانی که به هر نحو ممکن، در مسیر نیل به هدف والای کسب معرفت و دانش، اینجانب را یاری کرده‌اند، تشکر و قدردانی نمایم. یقیناً، در این میان، خانواده نقشی مؤثر و غیر قابل انکار دارد.

استفاده از محضر اساتید گرانقدر جناب آقای دکتر فرج‌اللهی و سرکار خانم دکتر شاه محمدی فرصتی مغتنم بوده که به لطف خدا نصیب اینجانب شده است. از ایشان به خاطر حمایت‌های بی‌دریغ و رهنمودهای ارزشمندشان کمال تشکر را دارم.

فهرست مطالب

۲	۱- مقدمه .....
۳	۱-۱- بیان مسئله .....
۴	۱-۲- اهمیت و ضرورت موضوع .....
۷	۱-۳- اهداف تحقیق .....
۹	۱-۴- متغیرهای پژوهش .....
۹	۱-۴-۱- تعاریف نظری .....
۱۰	۱-۴-۲- تعاریف عملیاتی متغیرهای تحقیق .....
۱۳	۲- مبانی نظری و پیشینه تحقیق .....
۱۳	۲-۱- تحلیل محتوا .....
۱۳	۲-۱-۱- تعاریف تحلیل محتوا .....
۱۴	۲-۱-۲- تاریخچه تحلیل محتوا .....
۱۴	۲-۱-۳- مراحل تحلیل محتوا .....
۱۶	۲-۱-۴- انواع تحلیل محتوا .....
۱۹	۲-۱-۵- تفاوت تحلیل محتوای کمی و کیفی .....
۱۹	۲-۲- اصول برنامه درسی و شیوه های سازمان دهی آن .....
۲۰	۲-۲-۱- تعریف برنامه درسی .....
۲۱	۲-۲-۲- مراحل برنامه ریزی درسی .....
۲۱	۲-۲-۳- مفهوم محتوا .....
۲۲	۲-۲-۴- ملاک های انتخاب محتوا .....

- ۲-۲-۵- سازماندهی محتوای برنامه درسی..... ۲۳
- ۲-۲-۶- ملاک های سازماندهی محتوای برنامه درسی ۲۳
- ۲-۲-۷- الگوهای سازماندهی محتوای درسی..... ۲۶
- ۲-۲-۸- انواع و خصوصیات الگوهای سازماندهی محتوای برنامه درسی ۲۷
- ۲-۲-۹- الگوهای سازماندهی محتوای برنامه درسی به منظور آموزش مصرف در کتاب های درسی دوره ابتدایی نظام کنونی آموزش و پرورش ایران ۲۸
- ۲-۲-۳- مبانی اصلاح الگوی مصرف با تاکید بر نقش آموزش و پرورش ۳۰
- ۱-۳-۲- مفهوم مصرف ۳۱
- ۲-۳-۲- ضرورت تدبیر در امر مصرف ۳۱
- ۲-۳-۳- مصرف و پدیده اسراف ۳۶
- ۲-۳-۴- تفاوت اسراف و تبذیر..... ۳۷
- ۲-۳-۵- اعتدال چیست؟..... ۳۸
- ۲-۳-۶- اصلاح الگوی مصرف در تمام زمینه ها..... ۳۸
- ۲-۳-۷- نقش رسانه ها در اصلاح الگوی مصرف و جلوگیری از مصرف گرایی ۳۸
- ۲-۳-۸- نقش آموزش و پرورش در اصلاح الگوی مصرف ۴۰
- ۲-۴-۴- روش دلفی ۴۱
- ۲-۴-۱- تعریف دلفی..... ۴۲
- ۲-۴-۲- تاریخچه دلفی..... ۴۲
- ۲-۴-۳- انواع دلفی ۴۳
- ۲-۴-۴- مراحل دلفی ۴۵
- ۲-۵-۵- مبانی پژوهشی و پیشینه تحقیق ۴۷
- ۲-۵-۱- تحقیقات داخلی ۴۷

۴۹	تحقیقات خارجی
۵۱	نتیجه گیری
۵۴	مقدمه
۵۴	۱-۳- روش تحقیق
۵۶	۲-۳- جامعه آماری
۵۶	۳-۳- حجم نمونه
۵۷	۴-۳- روش تعیین حجم نمونه
۵۷	۵-۳- روش نمونه گیری
۵۸	۶-۳- ابزارهای اندازه گیری
۶۲	۷-۳- تعیین اعتبار و روایی
۶۲	۱-۷-۳- تعیین اعتبار و روایی ابزار تحلیل کتاب های درسی دوره ابتدایی
	۲-۷-۳- تعیین اعتبار و روایی ابزار بررسی نظر متخصصان پیرامون الگوهای سازماندهی محتوا
۶۳	به روش دلفی
۶۴	۸-۳- شیوه های جمع آوری اطلاعات
۶۴	۹-۳- روش تجزیه و تحلیل
۶۶	۴- تجزیه و تحلیل اطلاعات
۶۷	۴-۱- آمار توصیفی
۶۷	۴-۱-۱- تحلیل کتاب های درسی ابتدایی از نظر موضوع مصرف
	۴-۱-۲- الگوهای سازماندهی محتوای برنامه درسی به منظور آموزش مصرف در کتاب های درسی
۸۸	دوره ابتدایی
۱۱۶	۲-۴- آمار استنباطی
۱۲۲	۵- بحث و نتیجه گیری

- ۱۲۲.....۱-۵- بحث و گفتگو
- ۱۲۲.....۱-۱-۵- پاسخگویی به پرسش های اصلی تحقیق:
- ۱۲۴ .....۱-۲-۵- خلاصه نتایج
- ۱۲۷ .....۲-۵- نتیجه گیری
- ۱۳۰.....۳-۵- پیشنهادهای برگرفته از نتایج تحقیق
- ۱۳۰.....۴-۵- محدودیت ها
- ۱۳۱.....۵-۵- پیشنهادهای پژوهشی برای پژوهشگران آینده
- ۱۳۳ .....۶-۵- مراجع
- ۱۴۰.....۷-۵- پیوست ها

فهرست شکل‌ها

- نمودار (۱-۴) - توصیف کمی ویژگیهای مورد مطالعه در پایه اول ابتدایی ۷۲
- نمودار (۲-۴) - توصیف کمی ویژگیهای مورد مطالعه در پایه دوم ابتدایی..... ۷۳
- نمودار (۳-۴) - توصیف کمی ویژگیهای مورد مطالعه در پایه سوم ابتدایی..... ۷۴
- نمودار (۴-۴) - توصیف کمی ویژگیهای مورد مطالعه در پایه چهارم ابتدایی ۷۵
- نمودار (۵-۴) - توصیف کمی ویژگیهای مورد مطالعه در پایه پنجم ابتدایی..... ۷۶
- نمودار (۶-۴) - توصیف کمی ویژگیهای مورد مطالعه در پایه ششم ابتدایی..... ۷۷
- نمودار (۷-۴) - توزیع فراوانی مؤلفه های مصرف در کتاب های درسی منتخب دوره ابتدایی ۷۸
- نمودار (۸-۴) - توزیع فراوانی مصرف بر اساس مؤلفه ها در کتاب های درسی منتخب دوره ابتدایی..... ۷۹
- نمودار (۹-۴) - توزیع فراوانی مؤلفه های مصرف در کتاب های درسی ابتدایی بر حسب متغیر های دروس و مؤلفه های مصرف در پایه اول ۸۲
- نمودار (۱۰-۴) - توزیع فراوانی مؤلفه های مصرف در کتاب های درسی ابتدایی بر حسب متغیر های دروس و مؤلفه های مصرف در پایه دوم..... ۸۳
- نمودار (۱۱-۴) - توزیع فراوانی مؤلفه های مصرف در کتاب های درسی ابتدایی بر حسب متغیر های دروس و مؤلفه های مصرف در پایه سوم..... ۸۴
- نمودار (۱۲-۴) - توزیع فراوانی مؤلفه های مصرف در کتاب های درسی ابتدایی بر حسب متغیر های دروس و مؤلفه های مصرف در پایه چهارم..... ۸۵
- نمودار (۱۳-۴) - توزیع فراوانی مؤلفه های مصرف در کتاب های درسی ابتدایی بر حسب متغیر های دروس و مؤلفه های مصرف در پایه پنجم..... ۸۶
- نمودار (۱۴-۴) - توزیع فراوانی مؤلفه های مصرف در کتاب های درسی ابتدایی بر حسب متغیر های دروس و مؤلفه های مصرف در پایه ششم ۸۷

- نمودار (۴-۱۵) - فراوانی انتخاب الگوی موضوعات مجزا ۱۰۵
- نمودار (۴-۱۶) - فراوانی انتخاب الگوی موضوعات وسیع ۱۰۶
- نمودار (۴-۱۷) - فراوانی انتخاب الگوی مارپیچ ۱۰۷
- نمودار (۴-۱۸) - فراوانی انتخاب الگوی پایه مشترک ۱۰۸
- نمودار (۴-۱۹) - فراوانی انتخاب الگوی کارکرد مسائل اجتماعی ۱۰۹
- نمودار (۴-۲۰) - فراوانی انتخاب الگوی فعالیت محور ۱۱۰
- نمودار (۴-۲۱) - فراوانی انتخاب الگوی انسانگرایانه ۱۱۱
- نمودار (۴-۲۲) - فراوانی انتخاب الگوی ترکیبی کتاب های درسی دوره ابتدایی ۱۱۲
- نمودار (۴-۲۳) - ساختار الگوهای پیشنهادی سازماندهی محتوای برنامه درسی به منظور ارائه الگوی مصرف ۱۱۵

فهرست جداول

- جدول (۳-۱) - واحد ثبت تحلیل ۵۹
- جدول (۳-۲) - فرم تحلیل کتاب های درسی ۶۰
- جدول (۴-۱) - مشخصات عمومی کتاب های مورد بررسی در فرایند تحلیل محتوا ۶۷
- جدول (۴-۲) - نسبت تصاویر مربوط به موضوع مصرف نسبت به کل تصاویر به تفکیک پایه ها ۶۹
- جدول (۴-۳) - نسبت کلمات مربوط به موضوع مصرف نسبت به کل کلمات به تفکیک پایه ها ۷۰
- جدول (۴-۴) - نسبت صفحات مربوط به موضوع مصرف نسبت به کل صفحات به تفکیک پایه ها ۷۱
- جدول (۴-۵) - توصیف کمی ویژگیهای مورد مطالعه در پایه اول ابتدایی ۷۲
- جدول (۴-۶) - توصیف کمی ویژگیهای مورد مطالعه در پایه دوم ابتدایی ۷۳
- جدول (۴-۷) - توصیف کمی ویژگیهای مورد مطالعه در پایه سوم ابتدایی ۷۴
- جدول (۴-۸) - توصیف کمی ویژگیهای مورد مطالعه در پایه چهارم ابتدایی ۷۵
- جدول (۴-۹) - توصیف کمی ویژگیهای مورد مطالعه در پایه پنجم ابتدایی ۷۶
- جدول (۴-۱۰) - توصیف کمی ویژگیهای مورد مطالعه در پایه ششم ابتدایی ۷۷
- جدول (۴-۱۱) - توزیع فراوانی مؤلفه های مصرف در کتاب های درسی منتخب دوره ابتدایی ۷۸
- جدول (۴-۱۲) - توزیع فراوانی مصرف بر اساس مؤلفه ها در کتاب های درسی منتخب دوره ابتدایی ۷۹
- جدول (۴-۱۳) - توزیع فراوانی مؤلفه های مصرف در کتاب های درسی منتخب ابتدایی (۶ پایه) بر حسب متغیر های دروس و مؤلفه های مصرف ۸۰
- جدول (۴-۱۴) - توزیع فراوانی مؤلفه های مصرف در کتاب های درسی منتخب ابتدایی بر حسب پایه های تحصیلی و مؤلفه های مصرف ۸۱

- جدول (۴-۱۵) - توزیع فراوانی مؤلفه های مصرف در کتاب های درسی ابتدایی بر حسب متغیر های دروس و مؤلفه های مصرف در پایه اول..... ۸۲
- جدول (۴-۱۶) - توزیع فراوانی مؤلفه های مصرف در کتاب های درسی ابتدایی بر حسب متغیر های دروس و مؤلفه های مصرف در پایه دوم..... ۸۳
- جدول (۴-۱۷) - توزیع فراوانی مؤلفه های مصرف در کتاب های درسی ابتدایی بر حسب متغیر های دروس و مؤلفه های مصرف در پایه سوم..... ۸۴
- جدول (۴-۱۸) - توزیع فراوانی مؤلفه های مصرف در کتاب های درسی ابتدایی بر حسب متغیر های دروس و مؤلفه های مصرف در پایه چهارم..... ۸۵
- جدول (۴-۱۹) - توزیع فراوانی مؤلفه های مصرف در کتاب های درسی ابتدایی بر حسب متغیر های دروس و مؤلفه های مصرف در پایه پنجم..... ۸۶
- جدول (۴-۲۰) - توزیع فراوانی مؤلفه های مصرف در کتاب های درسی ابتدایی بر حسب متغیر های دروس و مؤلفه های مصرف در پایه ششم..... ۸۷
- جدول (۴-۲۱) - نقاط قوت و ضعف الگوهای سازماندهی محتوای برنامه درسی..... ۸۸
- جدول (۴-۲۲) - الگوهایی که به عنوان اولویت اول انتخاب شده اند ۹۰
- جدول (۴-۲۳) - برجستگی الگوهایی که به عنوان اولویت اول انتخاب شده اند..... ۹۱
- جدول (۴-۲۴) - الگوهایی که به عنوان اولویت دوم انتخاب شده اند..... ۹۳
- جدول (۴-۲۵) - برجستگی الگوهایی که به عنوان اولویت دوم انتخاب شده اند..... ۹۴
- جدول (۴-۲۶) - الگوهایی که به عنوان اولویت سوم انتخاب شده اند ۹۶
- جدول (۴-۲۷) - برجستگی الگوهایی که به عنوان اولویت سوم انتخاب شده اند..... ۹۷
- جدول (۴-۲۸) - الگوهایی که به عنوان اولویت چهارم انتخاب شده اند..... ۹۹
- جدول (۴-۲۹) - برجستگی الگوهایی که به عنوان اولویت چهارم انتخاب شده اند..... ۱۰۰
- جدول (۴-۳۰) - الگوهای انتخاب شده به عنوان اولویت پنجم..... ۱۰۲

- جدول (۴-۳۱) - برجستگی الكوهایی كه به عنوان اولویت پنجم انتخاب شده اند.....۱۰۳
- جدول (۴-۳۲) - فراوانی انتخاب الكوی موضوعات مجزا.....۱۰۵
- جدول (۴-۳۳) - فراوانی انتخاب الكوی موضوعات وسیع.....۱۰۶
- جدول (۴-۳۴) - فراوانی انتخاب الكوی مارپیچ.....۱۰۷
- جدول (۴-۳۵) - فراوانی انتخاب الكوی پایه مشترك.....۱۰۸
- جدول (۴-۳۶) - فراوانی انتخاب الكوی كار كرد مسائل اجتماعی.....۱۰۹
- جدول (۴-۳۷) - فراوانی انتخاب الكوی فعالیت محور.....۱۱۰
- جدول (۴-۳۸) - فراوانی انتخاب الكوی انسانگرایانه.....۱۱۱
- جدول (۴-۳۹) - فراوانی انتخاب الكوی ترکیبی كتاب های درسی دوره ابتدایی.....۱۱۲
- جدول (۴-۴۰) - آزمون كولموگروف - اسمیرنوف مربوط به اولویت اول.....۱۱۵
- جدول (۴-۴۱) - آزمون كولموگروف - اسمیرنوف مربوط به اولویت دوم.....۱۱۶
- جدول (۴-۴۲) - آزمون كولموگروف - اسمیرنوف مربوط به اولویت سوم.....۱۱۷
- جدول (۴-۴۳) - آزمون كولموگروف - اسمیرنوف مربوط به اولویت چهارم.....۱۱۸
- جدول (۴-۴۴) - آزمون كولموگروف - اسمیرنوف مربوط به اولویت پنجم.....۱۱۹

فصل اوّل

مقدمه

۱- مقدمه

نگرش‌ها، باورها، روحیات، گرایش‌ها و رفتارهای فردی انسان که بخش عمده‌ای از شخصیت وی را تشکیل می‌دهند، در جریانی اجتماعی و فرهنگی و در یک بستر و زمینه‌ای به نام فرهنگ شکل می‌گیرند.

در این فرایند که یک جریان تربیتی است، سازمان‌ها و نهادهای عمده اجتماعی نظیر خانواده، مدرسه، مذهب، حکومت، وسایل ارتباط جمعی و مانند آن به مثابه آژانس‌های آموزش دهنده، موجب انتقال آداب عادات، سنن، رسوم، ارزش‌ها، رفتارها، مهارت‌ها و فرهنگ جامعه به اعضا و خصوصاً اعضای جوان تر شده و از این طریق اسباب انتقال میراث اجتماعی را فراهم می‌سازند. یکی از مسائلی که در بستر فرهنگ باید به آن توجه زیادی گردد، مسئله مصرف و مصرف زدگی است؛ زیرا از مهم‌ترین معضلات جوامع بشری، از جمله ایران، رواج فرهنگ مصرف زدگی و تجمل‌گرایی است که در هر برهه از زمان، به نحوی نمود داشته است. این معضل ضمن تلف نمودن عمر، وقت و ثروت‌های جوامع، باعث ایجاد مفاسد و انحرافات زیادی می‌گردد (حیدری، ۱۳۸۸: ۵).

نکته دیگر درباره الگوی مصرف در جامعه ما، فاصله‌ای است که الگوی مصرف فعلی با الگوی مصرف مطلوب از دیدگاه اسلامی دارد. مصرف امروز ما با اسراف و ریخت‌وپاش فراوانی در مصرف کالاها و خدمات همراه است. منابع قابل توجهی در کشورمان نه فقط دچار اسراف بلکه دچار اتلاف است (موسایی، ۱۳۸۸: ۱۲۷).

افزون بر آن، الگوی مصرف هر جامعه‌ای نقش برجسته‌ای در امکان دستیابی آن جامعه به توسعه دارد. بنابراین برای کشوری مانند ایران، که خواهان توسعه است، الگوی مصرف از اهمیت بالایی برخوردار است. الگوی مصرف اگر منطبق بر الگوی تولید جامعه باشد با توسعه سازگار است و اگر منطبق بر

الگوی تولید نباشد وارداتی شمرده شده و به‌طور معمول به‌صورت عنصر ضد توسعه عمل می‌کند (موسایی ، ۱۳۸۸: ۱۲۸).

شایان ذکر است که اصلاح الگوی مصرف باید در چارچوب نگاهی کلی‌تر از مصرف صرف دنبال شود به عبارت دیگر، اصلاح الگوی مصرف، تنها اصلاح مصرف نیست، بلکه اصلاح نحوه‌ای از زندگی است که مصرف در آن جایگاه ویژه‌ای دارد (موسایی ، ۱۳۸۸: ۱۲۸)

با این توضیح‌ها، روشن است که اصلاح الگوی مصرف به دلیل فاصله آن با الگوی مطلوب اسلامی و ناسازگاری آن با الزام‌های توسعه، ضرورتی گریزناپذیر است.

۱-۱- بیان مسئله

در هر جامعه نهاد‌های مختلفی چون رسانه های ارتباط جمعی ، آموزش و پرورش ، خانواده ، گروه های شغلی و دوستی متولی جامعه پذیری، تولید، انتقال و اشاعه ی فرهنگ به افراد آن جامعه محسوب می شوند که در این میان نقش آموزش و پرورش از سایر نهادها مهم تر و اثر بخش تر است. زیرا دانش آموزان که به عنوان سرمایه های هر جامعه تلقی می شوند ، مدت زمان زیادی از عمر خویش را در این نهاد سپری می کنند (شیخی ، ۱۳۸۹ به نقل از محبی امین و ربیعی).

از این رو با عنایت به گسترش روز افزون جمعیت در سطح جهانی و محدودیت منابع در دسترس بشر ، صرفه جویی و استفاده درست و صحیح از منابع مذکور امری اجتناب ناپذیر است لذا آموزش درست مصرف کردن و توجه به فرهنگ سازی در زمینه اصلاح الگوی مصرف یکی از وظایف این نهادها و بخصوص آموزش و پرورش محسوب می شود.

در این میان ، کتاب درسی به عنوان یکی از عناصر مهم نظام آموزشی ، در تحقق اهداف آن نقش مهم و اساسی برعهده دارد. از آن جایی که تمام فعالیت های معلمان بر محور کتب درسی متمرکز است و جریان یادگیری دانش آموزان جهت رسیدن به اهداف مورد نظر از طریق کتب درسی هدایت می شود